

BLÁSTURS-, STROK- OG ÖNNUR HLJÓÐFÆRI

Í þessum kafla er fjallað um nokkur atriði varðandi rytmískt tónlistarnám á blásturs-, strok- og önnur hljóðfæri en þau sem eiga sérstaka námskrárkafla í þessu riti. Langalgengust þessara hljóðfæra í rytmísku námi eru saxófónn, trompet og básúna. Gert er ráð fyrir að rytmískt tónlistarnám á þessi hljóðfæri og önnur, sem heyra undir þennan kafla, hefjist í miðnámi og að nemendur hafi áður lokið hefðbundnu grunnprófi.

Nokkur atriði varðandi nám á blásturs-, strok- og önnur hljóðfæri

Upphaf náms í rytmískri tónlist á blásturs- og strokhljóðfæri er með nokkrum öðrum hætti en nám á önnur hljóðfæri sem fjallað er um í þessari námskrá. Vegna eðlis blásturs- og strokhljóðfæra er ekki algengt að nemendur hefji tónlistarnám sitt í rytmískri tónlist heldur með hefðbundnum hætti. Hér er því gert ráð fyrir að rytmískt nám á blásturs- og strokhljóðfæri hefjist í miðnámi enda nauðsynlegt að nemendur hafi náð grundvallartökum á hljóðfærunum áður en rytmískt tónlistarnám hefst. Vísað er til almennra klassískra námskráa varðandi grunnnám á þau hljóðfæri sem hér um ræðir en einnig varðandi ýmis sértæk mál á öllum námsstigum sem lúta að hverju hljóðfæri fyrir sig, svo sem upphaf náms, tónmyndun, tækni og tónsvið, leikmáta og hraða tónstiga.

Hér eru, fyrir blásturs- og strokhljóðfæri, birt sameiginleg markmið, tónstiga- og hljómakröfur auk dæma um prófverkefni, annars vegar við lok miðnáms og hins vegar við lok framhaldsnáms. Sameiginleg verkefni og kröfur helgast af spunaeðli tónlistarinnar og þeirri staðreynd að aðferðir og leiðir eru að mestu óháðar hljóðfærum og eðli þeirra. Aftur á móti er vísað í klassískar greinanámskrár viðkomandi hljóðfæra varðandi sértæk hljóðfæratæknileg mál. Þar er einnig fjallað um byrjunaraldur, stærðir og gerðir hljóðfæra. Mikilvægt er því að nemendur og kennarar í rytmísku tónlistarnámi á þau hljóðfæri, sem hér um ræðir, séu vel kunnugir og noti jöfnum höndum námskrá í rytmískri tónlist og klassíska námskrá viðkomandi hljóðfæris.

Grunnnám

Þó að ekki sé gert ráð fyrir að rytmískt tónlistarnám á þau hljóðfæri, sem hér um ræðir, hefjist fyrr en í miðnámi má benda á að verkefnaval í hefðbundnu grunnnámi er sveigjanlegt og getur meðal annars innifalið

spuna. Í hefðbundnu grunnnámi er gert ráð fyrir að allir tónlistar-nemendur kynnist spuna og skapandi starfi og er nemendum, kennurum og tónlistarskólum í sjálfsvald sett hversu mikil áhersla er lögð á þennan þátt námsins. Því er ljóst að áhugasvið og þarfir nemenda, sem stefna á rytmískt miðnám, rúmast innan hefðbundins grunnnáms.

Miðnám

Í miðnámi eykst umfang námsins frá því sem er í grunnnámi og ætla má að námstíminn lengist að sama skapi. Miðað er við að nemendur geti lokið miðnámi á um það bil fjórum til fimm árum en námshraði getur þó verið mismunandi. Ræður þar miklu ástundun, aldur og þroski nemenda.

Markmið í miðnámi

Uppbygging kennslu í miðnámi skal taka mið af eftirfarandi: Meginmarkmiðum tónlistarskóla sem sett eru fram í almennum hluta aðalnámskrár, sértækum markmiðum einstakra greinanámskráa, sértækum markmiðum einstakra skóla og síðast en ekki síst áhuga og þörfum nemenda. Leiðir að markmiðum geta verið mismunandi og nemendur ólíkir. Þess vegna hlýtur uppbygging námsins ætíð að verða einstaklingsbundin og viðfangsefni breytileg. Það er hlutverk kennara að leiða hvern nemanda í átt að settu marki með viðeigandi viðfangsefnum. Við lok miðnáms eiga nemendur í rytmísku námi á blásturs- og strokhljóðfæri að hafa náð eftirfarandi markmiðum:

Tengsl við klassíska námskrá

Nemandi

- hafi kynnt sér viðeigandi klassíska greinanámskrá fyrir sitt hljóðfæri
- hafi náð hljóðfærataknilegum markmiðum almennrar greinanámskrár viðkomandi hljóðfæris varðandi tónmyndun, tónsvið, inntónun, styrksvið, vibrató, tækni, fingrasetningar og önnur sértæk tækniatriði

Tónn og tækni

Nemandi

- hafi náð góðum tókum á hljóðfærinu
- beiti líkamanum á eðlilegan og áreynslulausan hátt þegar leikið er á hljóðfærið
- beiti jafnri og lipurri fingratækni
- leiki með góðum tóni og öruggri tónmyndun
- hafi öðlast tón sem hæfir stíl tónlistarinnar
- sýni tónmótun sem hæfir stíl tónlistarinnar
- hafi tileinkað sér viðeigandi tungutækni, leiki hann á blásturshljóðfæri
- geti gert styrkbreytingar vel heyranlegar
- geti stillt hljóðfærið

Hrynur og form

Nemandi

- hafi öðlast gott hrynskyn
- leiki með hryntilfinningu sem hæfir stíl tónlistarinnar
- skilji og þekki algengar formgerðir
- sýni mjög gott formskyn

Laglína

Nemandi

- flytji laglínur á sannfærandi hátt, m.a. með persónulegri túlkun, hendingamótun og styrkbreytingum
- hafi góðan skilning á hlutverki síns hljóðfæris í hljómsveit

Tónstigar og hljómar

Nemandi

- hafi þjálfast reglulega í leik og notkun eftirfarandi tónstiga¹:
 - dúr: C, G, D, A, E, F, Bb, Eb, Ab,
 - djassmoll²: A, E, B, F#, C#, G, D, C, F
 - hljómhæfur moll: A, E, B, F#, C#, G, D, C, F
 - dórískur: A, E, B, F#, C#, G, D, C, F
 - mixólýdískur: G, C, F, Bb, Eb, D, A, E, B
 - lókrískur: B, F#, C#, G#, D#, E, A, D, G
 - dúr-pentatónískur: C, G, D, A, E, F, Bb, Eb, Ab,
 - moll-pentatónískur: A, E, B, F#, C#, G, D, C, F
 - mixólýdískur (b9 b13): G, C, F, Bb, Eb, D, A, E, B
- hafi þjálfast reglulega í leik og notkun eftirfarandi hljóma í öllum tóntegundum:
 - dúr, moll, stækkaðir og minnkaðir þríhljómar
 - maj7, m7, 7, m7(b5)
- hafi kynnst og skilji notagildi eftirfarandi tónstiga:
 - breyttur³
 - lýdískur b7
 - allar kirkjutóntegundir
- hafi kynnst og skilji notagildi eftirfarandi hljóma:
 - 7(#9 #5)
 - 7(b9 #5)
 - 7(b9 b5)
 - 7(9 #5)
- skilji uppbyggingu og þekki notkunarmöguleika allra framangreindra hljóma og tónstiga til spuna
- leiki tónstiga og hljóma jafnt, hiklaust og utanbókar

¹ Til og með fjórum formerkjum miðað við móðurtóntegund.

² Moll með stórrí sexund og stórrí sjöund.

³ „Altered“.

Fjöldi og val verkefna

Nemandi

- hafi farið yfir viðunandi fjölda verkefna
- hafi fengist við fjölbreytt úrval verkefna
- hafi safnað a.m.k. fjórtán þekktum lögum á safnlista, þar af a.m.k. sjö djasslögum

Spuni

Nemandi

- geti spunnið liðlega yfir meðalþung hefðbundin hljómferli í dúr og moll
- sýni með spuna sínum góðan skilning á hljómrænu innihaldi tónlistarinnar
- sýni góð grundvallartök á krómatísku nótnavali í spuna, m.a. með notkun á krómatískum nálgunarnótum og breyttum spennum
- beiti fjölbreyttum hryn í spuna
- leiki með öruggri hryntilfinningu
- sýni sannfærandi hendingamótun í spuna
- sýni eðlilega framvindu í spuna
- sýni sannfærandi uppbyggingu í spuna
- sýni sannfærandi sjálfsprottna notkun á mismunandi styrk og styrkbreytingum, bæði í spuna og flutningi laglína
- geti spunnið á sannfærandi máta út frá hljómagöngum laga af sambærilegri þyngd og nefnd eru sem dæmi um prófverkefni á miðprófi

Samspilsíðkun

Nemandi

- hafi þjálfast í ýmiss konar samleik
- hafi leikið reglulega í hljómsveit
- geti unnið undir leiðsögn í samspili og hljómsveitarstarfi
- skilji og geti fylgt algengasta taktslætti og bendingum stjórnanda
- sé meðvitaður um nauðsyn undirbúnings, góðrar ástundunar og reglulegrar tímasóknar í samspili
- sé meðvitaður um sameiginlega ábyrgð þeirra sem leika saman á farsælu starfi og góðum árangri
- sé meðvitaður um mikilvægi góðra samskipta og félagslegrar færni í samstarfi
- hafi fengið tækifæri til að koma fram á tónleikum sem þátttakandi í samspili

Samspilshæfni

Nemandi sýni með leik sínum eftirfarandi atriði í þeim mæli sem eðlilegt getur talist við lok miðnáms:

- hlustun á meðspilara og virkt samspil
- frumkvæði í samleik
- að hann sé móttækilegur fyrir frumkvæði annarra í samleik

Lestur, leikur eftir eyra og utanbókarlærdómur

Nemandi

- hafi þjálfast reglulega í nótnalestri
- hafi þjálfast reglulega í óundirbúnum nótnalestri
- hafi þjálfast reglulega í lestri og spuna út frá öllum bókstafshljómum sem talist geta í almennri notkun
- hafi þjálfast reglulega í óundirbúnum lestri og spuna út frá öllum algengum bókstafshljómum
- hafi góða þekkingu á leiðbeinandi orðum og táknum sem koma fyrir á lagblöðum⁴
- geti lesið og leikið án undirbúnings verkefni sambærileg þeim sem fengist var við í fyrri hluta miðnáms
- hafi þjálfast reglulega í að leika laglínur utanbókar
- hafi þjálfast reglulega í að læra hljómaganga utanbókar til notkunar í spuna
- hafi þjálfast reglulega í að læra laglínur og hljómaganga eftir eyra

Tónflutningur

Nemandi, sem leikur á saxófón eða trompet,

- hafi kynnst tónflutningi nótna og hljóma úr C

Upprit

Nemandi

- hafi þjálfast í að læra utan að, líkja eftir og fylgja hljóðrituðum leik þekkra listamanna í völdum spunaköflum
- hafi kynnst uppritun valinna spunakafla þekkra listamanna

Tónsmíðar

Nemandi

- hafi kynnst tónsmíðavinnu

Túlkun, tjáning, stíll og framkoma

Nemandi sýni eftirfarandi atriði í þeim mæli sem eðlilegt getur talist við lok miðnáms:

- tilfinningu fyrir túlkun og hendingamótun
- blæbrigði og andstæður
- þekkingu og skilning á stíl
- tilfinningu fyrir samleik
- öruggan og sannfærandi leik
- persónulega tjáningu
- viðeigandi framkomu

⁴ „Lead sheet“.

Námslok

Nemandi

- hafi undirbúið prófverkefni til flutnings á miðprófi samkvæmt þessari námskrá

Verkefnalisti í miðnámi

Vísað er annars vegar til kennslubóka og æfinga í klassískri námskrá viðkomandi hljóðfæris og hins vegar til lista yfir spunakennslubækur og lagasöfn sem er að finna á bls. 259–264 í þessu riti.

Miðpróf

Við lok miðnáms skulu nemendur þreyta miðpróf, annars vegar í hljóðfæraleik og hins vegar í tónfræðagreinum. Í kafla um áfangapróf á bls. 22–33 í þessu riti er að finna umfjöllun um áfangapróf, þ.m.t. tilgang, skipulag, prófþætti og vægi þeirra, lengd prófa, prófreglur, prófdæmingu og einkunnagjöf. Mikilvægt er að allir, sem hlut eiga að máli, kynni sér þessi atriði vandlega.

Verkefni og prófkröfur

Á miðprófi í rytmísku námi á blásturs-, og strokhljóðfæri skal nemandi undirbúa tvö aðallög. Auk þess skal hann leggja fram safnlista með fjórtán lögum og velur prófdómari eitt þeirra til flutnings. Alls eru því undirbúin sextán lög og skulu þau öll vera í samræmi við kröfur námskrárinnar. Miðað er við að a.m.k. helmingur laga samkvæmt prófþætti 1 sé djass-tónlist. Aðrir prófþættir eru upprit, tónstigar og hljómar, val og óundirbúinn nótnalestur, auk þess sem gefið er fyrir heildarsvip prófsins.

Miða skal við að heildartími á miðprófi fari ekki fram yfir 50 mínútur. Á prófinu skal nemandi flytja öll lög samkvæmt prófþætti 1 utanbókar. Sama á við um upprit samkvæmt prófþætti 2 og tónstiga og hljóma samkvæmt prófþætti 4. Einnig skal leika valverkefni samkvæmt prófþætti 5 b) utanbókar. Önnur prófverkefni, þ.e. æfingu samkvæmt prófþætti 3 og val samkvæmt prófþætti 5 a) og 5 c), má leika eftir nótum. Eðli málsins samkvæmt er óundirbúinn nótnalestur samkvæmt prófþætti 6 alltaf eftir nótum.

Prófþættir eru þessir:

1. **Verk** (36 einingar alls) í samræmi við kröfur greinanámskrár.
 - a) Tvö ólík aðallög, flutt með hljómsveit (12 einingar hvort).
 - b) Eitt lag af fjórtán laga safnlista, flutt með hljómsveit – valið af prófdómara (12 einingar).
2. **Upprit** (12 einingar) flutt með upprunalegri upptöku.
3. **Æfing** (12 einingar) í samræmi við kröfur greinanámskrár.

4. **Tónstigar og hljómar** (15 einingar) í samræmi við kröfur greina-námskrár.
5. **Val** (10 einingar). Nemandi velji eitt eftirtalinna viðfangsefna:
 - a) Leiki frumsamið verk eða eigin útsetningu.
 - b) Leiki verk að eigin vali af sambærilegri þyngd og önnur miðprófs-verkefni.
 - c) Leiki verk samkvæmt klassískri námskrá af sambærilegri þyngd og önnur prófverkefni.
6. **Óundirbúinn nótnalestur** (10 einingar).
 - a) Hefðbundinn nótnalestur (5 einingar).
 - b) Lestur bókstafshljóma og spuni yfir þá (5 einingar).
7. **Heildarsvipur** (5 einingar).

Frekari umfjöllun um einstaka þætti prófsins er að finna í kafla um áfangapróf á bls. 29–33 hér að framan.

Hér á eftir birtast dæmi um prófverkefni á miðprófi. Síðan eru birt fyrirsmæli um leikmáta þeirra tónstiga og hljóma sem krafist er til prófs.

Verk, safnlisti og æfingar

Eftirfarandi dæmum um prófverkefni á miðprófi er ætlað að skilgreina þyngdarstig prófsins. Fullt eins má velja önnur verkefni af sambærilegri þyngd.

Dæmi um aðallög og lög á safnlista

Adam's apple (Shorter)
All the things you are (Kern)
Black Orpheus (Bonfa)
Bluesette (Thilemans)
Green Dophin Street (Kaper)
Groovin High (Gillespie)
My funny valentine (Rodgers)
Solar (Davis)
Stella by starlight (Young)
What's this thing called love (Porter)

Dæmi um upprit

Eftirfarandi dæmum um upprit á miðprófi er ætlað að skilgreina þyngdarstig prófsins. Fullt eins má velja önnur verkefni af sambærilegri þyngd. Tilgreind eru dæmi fyrir altsaxófón, tenórsaxófón, trompet og básúnu. Nemendur á önnur hljóðfæri skulu nota þessi dæmi til viðmiðunar við val á sambærilegum verkefnum. Tekið skal fram að auk upprita af einleiksköflum á hljóðfæri nemandans er öllum nemendum heimilt að velja einleikskafli á önnur hljóðfæri að því gefnu að þyngdarstig sé sambærilegt.

Altsaxófónn

Paul Desmond: Take five (Dave Brubeck: Time out)

Art Pepper: Birks Works (Art Pepper meets the Rhythmsection)

Tenórsaxófónn

Dexter Gordon: Confirmation (Dexter Gordon: Daddy plays the horn)

Lester Young: Lady be good (Lester Young: Prez at his very best)

Trompet

Miles Davis: Freddie Freeloader (Miles Davis: Kind of blue)

Chet Baker: Autumn leaves (Chet Baker: She was to good to me)

Básúna

J.J. Johnson: See see rider (J.J. Johnson: Standards)

Curtis Fuller: I'm old fashioned (John Coltrane: Blue Train)

Dæmi um æfingar

Á miðprófi geta nemendur í rytmísku tónlistarnámi leikið klassíska etýðu eða sambærilega æfingu af rytmískum toga. Í báðum tilfellum þarf að gæta þess að um sé að ræða verk sem skrifað er sem tækniæfing. Við val æfingar má hafa til hliðsjónar dæmi um æfingar á miðprófi í klassískri greinánámskrá viðkomandi hljóðfæris.

Tónstigar og hljómar

Til prófs skal undirbúa eftirfarandi tónstiga og hljóma með þeim hætti sem mælt er fyrir um hér á eftir. Í prófinu velur prófdómari þá tónstiga og hljóma sem leiknir eru. Hér á eftir fylgja upplýsingar um tónsvið tónstiga fyrir saxófón, trompet og básúnu, algengustu hljóðfærin sem heyra undir þennan kafla. Varðandi önnur hljóðfæri er vísað til viðeigandi klassískra greinánámskráa varðandi tónsvið, hraða og leikmáta tónstiga og hljóma.

Á saxófón, trompet og básúnu skal leika tónstiga frá grunntóni upp á efsta mögulegan tón viðkomandi tónstiga innan gefins tónsviðs, niður á dýpsta tón innan gefins tónsviðs og aftur upp á grunntón. Tónsvið afmarkast því ekki við áttundir eða hljómtona heldur við tiltekin tón á hljóðfærinu. Komi sá tónn ekki fyrir í viðkomandi tónstiga skal miða við hæsta mögulegan tón yfir neðan efsta tón hins afmarkaða tónsviðs.

Saxófónn

Skrifað tónsvið: Frá litla Bb til þrístríkaðs F

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 116

Trompet

Skrifað tónsvið: Frá litla A til tvístrikaðs A

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 78

Básúna

Tónsvið: Frá Stóra E til einstrikaðs G

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 72

Önnur hljóðfæri

Mælt með því að beitt sé sambærilegri aðferð og greint er frá hér að ofan varðandi saxófón, trompet og básúnu, þ.e. að tónstigar séu leiknir upp á efsta tón afmarkaðs tónsviðs, niður á dýpsta tón afmarkaðs tónsviðs og aftur upp á grunntón. Kennurum og nemendum er falið að finna heppilega leið í hverju tilviki sem taki þó mið af kröfum klassískrar greinanámskrár viðkomandi hljóðfæris. Að öðru leyti er vísað til klassískrar greinanámskrár varðandi tónsvið, hraða og leikmáta tónstiga.

Efni

Fyrir miðpróf skulu nemendur á blásturs-, strok- og önnur hljóðfæri undirbúa eftirfarandi tónstiga og hljóma.

Nemandi geti leikið

- dúrtónstiga í tóntegundum til og með fjórum formerkjum
- djassmoll⁵ í tóntegundum til og með fjórum formerkjum
- hljómhæfan moll í tóntegundum til og með fjórum formerkjum
- allar kirkjutóntegundir í tóntegundum til og með fjórum formerkjum (miðað við móður-dúrtóntegund)
- dúr-pentatónískan tónstiga frá eftirtöldum tónum: C, G, D, A, E, F, Bb, Eb, Ab
- moll-pentatónískan tónstiga og blús-tónstiga frá eftirtöldum tónum: A, E, B, F#, C#, D, G, C, F
- mixólýdískan b9, b13 frá eftirtöldum tónum: E, A, D, G, C, B, F#, C#, Ab
- alla dúr-, moll-, stækkaða og minnkaða þríhljóma
- alla maj7, m7, 7 og m7(b5)
- leiki tónstiga og hljóma jafnt, hiklaust og utanbókar

Framhaldsnám

Framhaldsnám tekur við að loknu miðnámi. Hér er um umfangsmikinn námsáfangna að ræða og miðast lok framhaldsnáms við að nemendur séu undir það búnir að takast á við tónlistarnám á háskólastigi.

⁵ Moll með stórra sexund og stórra sjöund.

Gera verður ráð fyrir að námstími í framhaldsnámi sé einstaklingsbundinn og ræður þar miklu ástundun, aldur, þroski og hæfileikar nemenda. Miðað er við að unnt sé að ljúka þessum áfanga á um það bil fjórum árum. Afburðanemendur ættu að geta lokið náminu á skemmri tíma en einnig getur lengri námstími verið eðlilegur.

Eftir því sem lengra miðar í framhaldsnámi vegur heildarmynd tónlistarflutnings nemandans, jafnt á tónleikum sem á prófum, þyngra. Hér átt við aðra þætti en hljóðfæraleik, m.a. val meðleikara, getu þeirra og frammi-stöðu, útsetningar, samsetningu og framsetningu efnisskrár. Mikilvægt er að reglulega sé unnið að þessum námsþætti undir leiðsögn kennara en með vaxandi áherslu á frumkvæði nemandans. Stefnt skal að því að við lok framhaldsnáms sé nemandi fær um að standa fyrir heildstæðum, sannfærandi og persónulegum tónleikum.

Markmið í framhaldsnámi

Uppbygging kennslu í framhaldsnámi skal taka mið af eftirfarandi: Meginmarkmiðum tónlistarskóla sem sett eru fram í almennum hluta aðalnámskrár, sértækum markmiðum einstakra greinanámskráa, sértækum markmiðum einstakra skóla og síðast en ekki síst áhuga og þörfum nemenda. Leiðir að markmiðum geta verið mismunandi og nemendur ólíkir. Þess vegna hlýtur uppbygging námsins ætíð að verða einstaklingsbundin og viðfangsefni breytileg. Það er hlutverk kennara að leiða hvern nemanda í átt að settu marki með viðeigandi viðfangsefnum.

Við lok framhaldsnáms eiga nemendur í rytmísku námi á blásturs- og strokhljóðfæri að hafa náð eftirfarandi markmiðum:

Tengsl við klassíska námskrá

Nemandi

- hafi kynnt sér vandlega viðeigandi klassíska greinanámskrá fyrir sitt hljóðfæri
- hafi náð hljóðfæratæknilegum markmiðum almennrar greinanámskrár viðkomandi hljóðfæris varðandi tónmyndun, tónsvið, inntónun, styrksvið, vibrató, tækni, fingrasetningar og önnur sértæk tækniatriði

Tónn og tækni

Nemandi

- hafi náð mjög góðum tókum á hljóðfærinu
- beiti líkamanum á eðlilegan og áreynslulausan hátt þegar leikið er á hljóðfærið
- beiti jafnri og lipurri fingratækni
- leiki með sannfærandi og persónulegum tóni
- hafi öðlast tón sem hæfir stíl tónlistarinnar

- sýni tónmótun sem hæfir stíl tónlistarinnar
- hafi náð góðum tókum á viðeigandi tungutækni, leiki hann á blásturshljóðfæri
- ráði yfir víðu styrkleikasviði
- hafi öðlast reynslu af leik með uppmögnun
- öðlast grundvallarþekkingu á hljóðkerfum

Hrynur og form

Nemandi

- hafi öðlast mjög gott hrynskyn
- leiki með hryntilfinningu sem hæfir stíl tónlistarinnar
- skilji og þekki allar algengar formgerðir
- sýni óbrigðult formskyn

Laglína

Nemandi

- flytji laglínur á sannfærandi hátt, m.a. með persónulegri túlkun, hendingamótun og styrkbreytingum
- hafi þroskaðan skilning á hlutverki síns hljóðfæris í hljómsveit

Tónstigar og hljómar

Nemandi

- hafi þjálfast reglulega í leik og notkun eftirfarandi tónstiga í öllum tóntegundum:
 - dúr
 - djassmoll⁶
 - hljómhæfur moll
 - allar kirkjutóntegundir
 - mixólýdískur (b9 b13)
 - allir dúr-pentatónískir, moll-pentatónískir og blústónstigar frá hvaða tóni sem er
 - breyttur⁷ og lýdískur b7 frá hvaða tóni sem er
 - samhverfur minnkaður tónstigi (hálfþónn/heiltónn) og samhverfur minnkaður tónstigi (heiltónn/hálfþónn) frá hvaða tóni sem er
 - heiltónatónstigi frá hvaða tóni sem er
 - krómatískur tónstigi, tvær áttundir, frá hvaða tóni sem er
 - allir þríhljómar, sjöundarhljómar og níundarhljómar frá hvaða tóni sem er
 - allir hljómar aðrir en þeir sem nefndir eru í framangreindu markmiði frá hvaða tóni sem er
- leiki tónstiga og hljóma jafnt, hiklaust og utanbókar

⁶ Moll með stórrri 6und og stórrri 7und.

⁷ „Altered“.

Fjöldi og val verkefna

Nemandi

- hafi farið yfir viðunandi fjölda verkefna
- hafi fengist við fjölbreytt úrval verkefna
- hafi safnað a.m.k. 32 þekktum lögum á safnlista, þar af a.m.k. 16 djass-lögum

Spuni

Nemandi

- geti spunnið liðlega yfir krefjandi hljómferli í dúr og moll
- geti spunnið liðlega yfir krefjandi hljómferli sem ekki eru í ákveðinni tóntegund
- geti spunnið liðlega yfir hljómferli sem innihalda samsetta og flókna hljóma
- sýni grundvallartök á spuna utan ríkjandi tóntegundar⁸
- sýni með spuna sínum mjög góðan skilning á hljómrænu innihaldi tónlistarinnar
- sýni góð tök á krómátísku nótnavali í spuna, m.a. með notkun á krómátískum nálgunarnótum og breyttum spennum
- beiti fjölbreyttum hryn í spuna
- hafi kynnst pólýrytmum og rytmískri hliðrun⁹
- leiki með öruggri hryntilfinningu
- sýni sannfærandi hendingamótun í spuna
- sýni eðlilega framvindu í spuna
- sýni sannfærandi uppbyggingu í spuna
- sýni sannfærandi sjálfspottna notkun á mismunandi styrkleika- og styrkleikabreytingum, bæði í spuna og flutningi laglína
- geti spunnið á sannfærandi máta út frá hljómagöngum laga af sambærilegri þyngd og nefnd eru sem dæmi um prófverkefni á framhaldsprófi

Samspilsíðkun

Nemandi

- hafi þjálfast reglulega í ýmiss konar samleik
- hafi leikið reglulega í hljómsveitum af ólíkum stærðum og gerðum
- geti unnið undir leiðsögn í samspili og hljómsveitarstarfi
- hafi náð mjög góðum tókum á að fylgja taktslætti og bendingum stjórnanda
- hafi hlotið reynslu í að leiða samspil sjálfur
- hafi náð öruggri og þroskaðri tónmyndun á viðkomandi hljóðfæri
- hafi tekið þátt í stærri verkefnum, svo sem tónleikum í fullri lengd, þematengdum verkefnum og söngleikjum, eftir því sem tök eru á og aðstæður leyfa

⁸ „Outside“.

⁹ „Displacement“.

- sé meðvitaður um nauðsyn undirbúnings, góðrar ástundunar og reglulegrar tímasóknar í samspili
- sé meðvitaður um sameiginlega ábyrgð þeirra sem leika saman á farsælu starfi og góðum árangri
- sé meðvitaður um mikilvægi góðra samskipta og félagslegrar færni í samstarfi
- hafi hlotið umtalsverða þjálfun í að koma fram á tónleikum

Samspilshæfni

Nemandi sýni með leik sínum eftirfarandi atriði í þeim mæli sem eðlilegt getur talist við lok framhaldsnáms:

- hlustun á meðspilara og virkt samspil
- frumkvæði í samleik
- að hann sé móttækilegur fyrir frumkvæði annarra í samleik

Lestur, leikur eftir eyra og utanbókarlærdómur

Nemandi

- hafi þjálfast reglulega í nótnalestri
- hafi þjálfast reglulega í óundirbúnum nótnalestri
- hafi þjálfast reglulega í lestri allra bókstafshljóma sem talist geta í almennri notkun, bæði til undirleiks og spuna
- hafi þjálfast reglulega í lestri og spuna út frá öllum bókstafshljómum sem talist geta í almennri notkun
- hafi þjálfast reglulega í óundirbúnum lestri og spuna út frá öllum algengum bókstafshljómum
- sé fær um að leysa úr sjaldgæfum og óhefðbundnum hljómtáknum til spuna
- hafi mjög góða þekkingu á leiðbeinandi orðum og táknum sem koma fyrir á lagblöðum¹⁰
- geti lesið og leikið án undirbúnings verkefni sambærileg þeim sem fengist var við á miðprófi
- hafi þjálfast reglulega í að leika laglínur utanbókar
- hafi þjálfast reglulega í að læra hljómagang utanbókar til notkunar í spuna
- hafi þjálfast reglulega í að læra laglínur og hljómaganga eftir eyra

Tónflutningur

Nemandi, sem leikur á saxófón eða trompet,

- hafi þjálfast reglulega í tónflutningi nótna og hljóma úr C

¹⁰ „Lead sheet“.

Upprit

Nemandi

- hafi hlotið umtalsverða þjálfun í að rita niður þekkta spunakafla valinna listamanna
- hafi náð mjög góðum tókum á að læra, líkja eftir og fylgja hljóðrituðum leik þekktra listamanna í völdum spunaköflum

Tónsmíðar

Nemandi

- hafi fengist við tónsmíðar
- hafi fengið tækifæri til að flytja eigin tónsmíðar

Túlkun, tjáning, still og framkoma

Nemandi sýni með ótvíræðum hætti

- tilfinningu fyrir túlkun og hendingamótun
- margvísleg blæbrigði og andstæður
- þekkingu og skilningu á stíl
- tilfinningu fyrir samleik
- öruggan og sannfærandi leik
- persónulega tjáningu
- viðeigandi framkomu

Námslok

Nemandi

- hafi þjálfast í að setja saman og leiða hljómsveit
- hafi þjálfast í að setja saman fjölbreyttar og áhugaverðar efnisskrár með sannfærandi heildarsvip að markmiði
- hafi undirbúið prófverkefni til flutnings á framhaldsprófi samkvæmt þessari námskrá
- hafi undirbúið efnisskrá til flutnings á tónleikum samkvæmt þessari námskrá, bls. 29

Framhaldspróf

Framhaldspróf er lokapróf á námsferli í tónlistarskóla. Prófið er þrjúþætt: hljóðfærapróf, tónleikar og tónfræðapróf. Í kafla um áfangapróf á bls. 22–33 í þessu riti er að finna umfjöllun um áfangapróf, þ.m.t. tilgang, skipulag, prófþætti og vægi þeirra, lengd prófa, prófreglur, prófdæmingu og einkunnagjöf. Umfjöllun um tónleika við lok framhaldsnáms er að finna á bls. 29 í þessu riti. Mikilvægt er að allir, sem hlut eiga að máli, kynni sér þessi atriði vandlega.

Verkefni og prófkröfur

Á framhaldsprófi skal nemandi leika tvö aðallög. Auk þess skal hann leggja fram lista með 32 lögum og velur prófdómari eitt þeirra til flutnings.

Alls eru því undirbúin 34 lög og skulu þau öll vera í samræmi við kröfur námskrárinnar. Miðað er við að a.m.k. helmingur laga samkvæmt prófþætti 1 sé djasstónlist. Aðrir prófþættir eru upprit, æfing, tónstigar og hljómar, val og óundirbúinn nótnalestur auk þess sem gefið er fyrir heildarsvip prófsins.

Miða skal við að heildartími á framhaldsprófi fari ekki fram yfir 60 mínútur. Á prófinu skal nemandi flytja öll lög samkvæmt prófþætti 1 utanbókar. Sama á við um upprit samkvæmt prófþætti 2 og tónstiga og hljóma samkvæmt prófþætti 4. Einnig skal leika valverkefni samkvæmt prófþætti 5 b) og 5 c) utanbókar. Önnur prófverkefni, þ.e. æfingu samkvæmt prófþætti 3 og val samkvæmt prófþætti 5 a), má leika eftir nótum. Eðli málsins samkvæmt er óundirbúinn nótnalestur samkvæmt prófþætti 6 alltaf eftir nótum.

Prófþættir eru þessir:

1. **Verk** (36 einingar alls) í samræmi við kröfur greinanámskrár.
 - a) Tvö ólík aðallög, flutt með hljómsveit (12 einingar hvort).
 - b) Eitt lag af 32 laga safnlista, flutt með hljómsveit – valið af prófdómara (12 einingar).
2. **Upprit** (12 einingar) flutt með upprunalegri upptöku.
3. **Æfing** (12 einingar) í samræmi við kröfur greinanámskrár.
4. **Tónstigar og hljómar** (15 einingar) í samræmi við kröfur greinanámskrár.
5. **Val** (10 einingar). Nemandi velji eitt eftirtalinna viðfangsefna:
 - a) Leiki frumsamið verk eða eigin útsetningu.
 - b) Leiki verk af sambærilegri þyngd og önnur prófverkefni.
 - c) Leikið verk á annað hljóðfæri úr sömu fjölskyldu og aðalhljóðfæri.
6. **Óundirbúinn nótnalestur** (10 einingar).
 - a) Hefðbundinn nótnalestur.
 - b) Lestur bókstafshljóma og spuni yfir þá.
 - c) Tónflutningur úr C¹¹.
7. **Heildarsvipur** (5 einingar).

Frekari umfjöllun um einstaka þætti prófsins er að finna í kafla um áfangapróf á bls. 29–33 hér að framan.

Hér á eftir eru fyrst birt dæmi um prófverkefni á framhaldsprófi. Síðan eru birt fyrirmæli um leikmáta þeirra tónstiga og hljóma sem krafist er til prófs.

¹¹ Á eingöngu við um nemendur á trompet, saxófón og önnur tónflytjandi hljóðfæri.

Verk og safnlisti

Eftirfarandi dæmum um prófverkefni á framhaldsprófi er ætlað að skilgreina þyngdarstig prófsins. Fullt eins má velja önnur verkefni af sambærilegri þyngd.

Dæmi um aðallög og ný lög á safnlista

Dolphing Dance (Hancock)
Foolish Door (Abercrombie)
Giant steps (Coltraine)
Heyoke (Wheeler)
How my heart sings (Zindars)
Infant eyes (Shorter)
Inner Urge (Henderson)
Naima (Coltrane)
Prism (Jarrett)
Speak no evil (Shorter)

Dæmi um upprit

Eftirfarandi dæmum um upprit á framhaldsprófi er ætlað að skilgreina þyngdarstig prófsins. Fullt eins má velja önnur verkefni af sambærilegri þyngd. Tilgreind eru dæmi fyrir altsaxófón, tenórsaxófón, trompet og básúnu. Nemendur á önnur hljóðfæri skulu nota þessi dæmi til viðmiðunar við val á sambærilegum verkefnum. Tekið skal fram að, auk upprita af einleiksköflum á hljóðfæri nemandans, er öllum nemendum heimilt að velja einleikskafli á önnur hljóðfæri að því gefnu að þyngdarstig sé sambærilegt.

Altsaxófónn

Cannonball Adderley: Big P (Cannonball Adderley: Live at the Lighthouse)
Kenny Garrett: November 19th (Kenny Garrett: Songbook)

Tenórsaxófónn

John Coltrane: Mr PC (John Coltrane: Giant steps)
Michael Brecker: Freight train (Jack Wilkins: Can't live without it)

Trompet

Woody Shaw: There will never be another you (Woody Shaw: Solid)
Freddie Hubbard: Birdlike (Freddie Hubbard: Ready for Freddie)

Básúna

Steve Turre: Dat Dere (Woody Shaw: Imagination)
Robin Eubanks: Jugglers parade (Dave Holland: Prime Directive)

Æfingar

Á framhaldsprófi geta nemendur í rytmísku tónlistarnámi leikið klassíska etýðu eða sambærilega æfingu af rytmískum toga. Í báðum tilfellum þarf að gæta þess að um sé að ræða verk sem skrifað er sem tækniæfing. Við val æfingar má hafa til hliðsjónar dæmi um æfingar á framhaldsprófi í klassískri greinanámskrá viðkomandi hljóðfæris. Hvað rytmískar æfingar varðar skal miða þyngdarstig við markmið og dæmi í viðkomandi klassískri greinanámskrá.

Tónstigar og hljómar

Til prófs skal undirbúa eftirfarandi tónstiga og hljóma með þeim hætti sem mælt er fyrir um hér á eftir. Í prófinu velur prófdómari þá tónstiga og hljóma sem leiknir eru. Hér á eftir fylgja upplýsingar um tónsvið tónstiga fyrir saxófón, trompet og básúnu, algengustu hljóðfærin sem heyra undir þennan kafla. Varðandi önnur hljóðfæri er vísað til viðeigandi klassískra greinanámskráa varðandi tónsvið, hraða og leikmáta tónstiga og hljóma.

Á saxófón, trompet og básúnu skal leika tónstiga frá grunntóni upp á efsta tón innan gefins tónsviðs, niður á dýpsta tón innan gefins tónsviðs og aftur upp á grunntón. Tónsvið afmarkast því ekki við áttundir eða hljómtona heldur við tiltekna nótu á hljóðfærinu.

Saxófónn

Skrifað tónsvið: Frá litla Bb til þrístrikaðs F

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 138

Trompet

Skrifað tónsvið: Frá litla Fís til þrístrikaðs C

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 78

Básúna

Skrifað tónsvið: Frá stóra E til einstrikaðs Bb

Lágmarkshraði miðað við að leiknar séu áttundapartsnótur er M.M. ♩ = 72

Önnur hljóðfæri en saxófónn, trompet og básúna

Mælt með því að beitt sé sambærilegri aðferð og greint er frá hér að ofan varðandi saxófón, trompet og básúnu, þ.e. að tónstigar séu leiknir upp á efsta tón afmarkaðs tónsviðs, niður á dýpsta tón afmarkaðs tónsviðs og aftur upp á grunntón. Kennurum og nemendum er falið að finna heppilega leið í hverju tilviki sem taki þó mið af kröfum klassískrar greinanámskrár viðkomandi hljóðfæris. Að öðru leyti er vísað til klassískrar greinanámskrár varðandi tónsvið, hraða og leikmáta tónstiga.

Efni

Fyrir framhaldspróf skulu nemendur á blásturs-, strok- og önnur hljóðfæri undirbúa eftirfarandi tónstiga og hljóma.

Nemandi geti leikið

- alla dúrtónstiga
- alla djassmoll¹² í öllum tóntegundum
- alla hljómhæfa molla
- allar kirkjutóntegundir frá hvaða tóni sem er
- mixólýdískan b9, b13 frá hvaða tóni sem er
- alla dúr-pentatóníska, moll-pentatóníska og blústónstiga frá hvaða tóni sem er
- breyttan tónstiga¹³ og lýdískan b7 tónstiga frá hvaða tóni sem er
- samhverfan minnkaðan tónstiga (hálfþónn/heiltónn) og samhverfan minnkaðan tónstiga (heiltónn/hálfþónn) frá hvaða tóni sem er
- heiltónatónstiga frá hvaða tóni sem er
- krómatískan tónstiga frá hvaða tóni sem er
- alla þríhljóma, sjöundarhljóma, níundarhljóma ellefundarhljóma og þrettánundarhljóma frá hvaða tóni sem er
- leiki tónstiga og hljóma jafnt, hiklaust og utanbókar

¹² Moll með stórri sexund og stórri sjöund.

¹³ „Altered“.